อุดมการณ์การเป็นลูกที่ดีในนวนิยายของจุฬามณี

อัครวินท์ ทบด้าน
นักศึกษาปริญญาตรี
สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Aukkarawin_t@cmu.ac.th

สุภาวดี เพชรเกตุ
ดร., อาจารย์
ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
supawadeepk@hotmail.com

ชญานิน บุญส่งศักดิ์
อาจารย์
ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
chayanin.per@cmu.ac.th

รับบทความ: 15 กุมภาพันธ์ 2565
แก้ไขบทความ: 28 มีนาคม 2565
ตอบรับบทความ: 8 เมษายน 2565

บทคัดย่อ

นวนิยายเรื่อง สุดแค้นแสนรัก ทุ่งเสน่หา และกรงกรรม ของ จุฬามณี เป็นนวนิยายที่นำเสนอภาพพฤติกรรมของแม่ที่มีพฤติกรรมเชิงลบแต่ลูกทุกคนกลับรักและเชื่อฟังคำสั่งของแม่ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้วิจัยใคร่ทราบถึงลักษณะและปัจจัยของอุดมการณ์การเป็นลูกที่ดี จึงจัดทำวิจัยเล่มนี้ขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์อุดมการณ์และวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดอุดมการณ์การเป็นลูกที่ดี จากผลการวิจัยพบว่าอุดมการณ์การเป็นลูกที่ดีนั้นมีอยู่ 2 อุดมการณ์ คือ 1) ลูกที่ดีต้องมีความกตัญญู ซึ่งหมายถึง การรู้คุณหรือสำนึกในพระคุณของบุพการี โดยในที่นี้คือต้องเคารพและนอบน้อมต่อบุพการี และ 2) ลูกที่ดีต้องมีความกตเวที หมายถึง การตอบแทนพระคุณของบุพการีผ่านการกระทำที่เป็นรูปธรรม ซึ่งประกอบไปด้วย การบวชเรียน การเชื่อฟังและทำตามคำสั่งสอนของบุพการี การแบ่งเบาภาระของบุพการี การดูแลเลี้ยงดูบุพการี และการสืบทอดและรักษาชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล โดยมีปัจจัยที่ก่อให้เกิดอุดมการณ์ทั้งหมด 2 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านฉาก ประกอบด้วยการใช้บริบททางสังคมยุค 2500 – 2520 และการสร้างวาทกรรมครอบงำความคิด และ2) ด้านตัวละคร ประกอบด้วย การสร้างภูมิหลังและการสร้างนิสัยของตัวละครแม่

คำสำคัญ: อุดมการณ์, ลูกที่ดี, นวนิยายของจุฬามณี

The Ideologies of Being a Good Child in Chulamanee's Novels

Aukkarawin Tobdan
B.A. Student
Department of Thai Faculty of Humanities,
Chiang Mai University
Aukkarawin_t@cmu.ac.th

Supawadee Petket
Ph.D., Lecturer
Department of Thai Faculty of Humanities,
Chiang Mai University
supawadeepk@hotmail.com

Chayanin Boonsongsak
Lecturer
Department of Thai Faculty of Humanities,
Chiang Mai University
chayanin.per@cmu.ac.th

Received: February 15, 2022
Revised: March 28, 2022
Accepted: April 8, 2022

Abstract

Chulamanee's Novels, herein SudKaenSaenRuk, ThoongSanaeha, and KrongKram. Repercussion represent the image of a mother with improper behaviors which is loved and obeyed by her kids. These novels inspired the researcher to explore the characteristics and factors of being good child within them. Hence, the researcher conducted this work to analyze the ideologies thereof. The finding shows 2 core ideologies of a good child within, namely gratitude (Katanyu) and gratefulness (Kataveti). Gratitude makes children appreciate what their parents have done for him, and also introduces them to respect their parents. Meanwhile, children with gratefulness shall repay their parents' kindness though concrete actions which are becoming a monk, obeying and following their parents, and preserving family reputation. The study result also indicates 2 factors which creates the ideologies as such. The first

is scene factor which consists of thought domination and Thailand's social context during year 1957 – 1977 (B.E. 2500 – 2520). The latter is characteristic factor which associates with the creation of the mother's background and characteristic.

Keywords: Ideology, good child, Chulamanee's novels

บทนำ

วรรณกรรมจัดเป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นมาโดยมนุษย์ ในการสร้างสรรค์วรรณกรรม ผู้ประพันธ์มักจะนำเอาความรู้สึกนึกคิดที่มองผ่านประสบการณ์ของตนในบริบทของสังคมแต่ละยุคสมัย มาสอดแทรกลงไปในตัวบทวรรณกรรมด้วย ทั้งยังอาจมีการสอดแทรกมุมมองต่อสังคม ประสบการณ์ที่ตน เคยพบ ปัญหาในสังคม และความคิดเห็นของผู้ประพันธ์ลงไปเช่นกัน จึงส่งผลให้วรรณกรรมล้วน มีความสัมพันธ์กับชีวิตและบริบททางสังคมของมนุษย์อย่างแนบแน่นจนไม่สามารถแยกออกจากกันได้ วรรณกรรมจึงเป็นสิ่งที่ช่วยสะท้อนภาพความเป็นไปและบริบทของสังคมในแต่ละยุคได้เป็นอย่างดี จนทำให้ นักปราชญ์หลายท่านกล่าวว่า “วรรณกรรมเป็นคันฉ่องแห่งยุคสมัย” (ตรีศิลป์ บุญขจร, 2547, น.5) กล่าวคือ วรรณกรรมจะเป็นสิ่งที่ช่วยสะท้อนให้ผู้อ่านเห็นสภาพความเป็นไปและปัญหาที่ของสังคมนั้น ๆ ในแต่ละ ยุคสมัยนั่นเอง “จุฬามณี” ก็เป็นหนึ่งในนักเขียนชาวไทยที่มักนำเอาประสบการณ์จากสังคมของตนไป สอดแทรกไว้ในผลงานวรรณกรรมที่ตนสร้างสรรค์ขึ้นมา

“จุฬามณี” เป็นนามปากกาของ “นิพนธ์ เที่ยงธรรม” นักเขียนไทยที่มีพื้นเพเป็นชาวนครสวรรค์ นอกจากนามปากกาว่าจุฬามณีแล้วยังปรากฏนามปากกาอื่นอีก ได้แก่ เฟื่องนคร และชอนตะวัน ผลงาน วรรณกรรมที่มีชื่อเสียงของนิพนธ์ เที่ยงธรรม มีหลายเรื่อง เช่น นวนิยายเรื่องชิงชัง สุดแค้นแสนรัก ทุ่งเสน่หา วาสนารัก กรงกรรม ฯลฯ ลักษณะเด่นของผลงานวรรณกรรมของนิพนธ์ เที่ยงธรรม คือ มักจะนำเสนอ บรรยากาศ ตลอดจนบริบททางสังคมในจังหวัดนครสวรรค์มาเป็นพื้นฐานในการดำเนินเรื่อง ทั้งยังนำเอา วิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมของชาวนครสวรรค์สอดแทรกลงไปในตัวบทวรรณกรรมด้วยเช่นกัน ดังนั้น จึงทำให้นวนิยายเรื่องต่าง ๆ มีความสมจริงเป็นอย่างยิ่ง ด้วยเหตุนี้จึงทำให้นวนิยาย ของนิพนธ์ เที่ยงธรรม หลายเรื่องได้รับความนิยมจากผู้อ่านเสมอมา ซึ่งนวนิยายบางเรื่องยังได้รับการดัดแปลงไปเป็นบทละคร โทรทัศน์และถ่ายทอดผ่านทางสถานีวิทยุโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3 ซึ่งมีอยู่ทั้งหมด 3 เรื่อง ได้แก่ สุดแค้น แสนรัก กรงกรรม และทุ่งเสน่หา

สุดแค้นแสนรักเขียนขึ้นในปี 2553 มีเนื้อหากล่าวถึงเรื่องราวความแค้นของคนสองตระกูลซึ่งเคย เกี่ยวดองเป็นทองแผ่นเดียวกัน ทั้งนี้ยังเป็นนวนิยายที่นำเสนอภาพพฤติกรรมของตัวละครผู้เป็นแม่ที่นำ ความแค้นภายในใจของตนมาเป็นปัจจัยในการบงการชีวิตลูกทุกคนของตนจนเกือบวินาทีสุดท้ายของชีวิต จน ก่อให้เกิดปัญหาตามมาภายหลังอย่างไม่สิ้นสุด ส่วน***ทุ่งเสน่หา***เป็นผลงานที่เขียนขึ้นในปี 2558 มีเนื้อหาเล่าถึง ความรักของหญิงชายคู่หนึ่งในหมู่บ้านหนองน้ำผึ้งที่ไม่อาจสมหวังได้ เนื่องจากถูกแม่ของฝ่ายชายกีดกัน ซึ่งในนวนิยายเรื่องนี้ก็ชี้ให้เห็นลักษณะนิสัยของตัวละครผู้เป็นแม่เช่นเดียวกันกับนวนิยายเรื่องสุดแค้นแสนรัก ว่าเป็นผู้บงการชีวิตลูกทุกคน และ***กรงกรรม***เขียนขึ้นในปี 2560 มีเนื้อหาเล่าถึงเรื่องราวความรักของ ‘เรณู’ ที่ในเริ่มแรกถูกกีดกันจากแม่สามีเนื่องจากความแตกต่างทั้งฐานะและอาชีพ อีกทั้งแม่สามีได้วางแผนการ ใช้ชีวิตให้กับลูกชายของตนอันนำไปสู่จุดเริ่มต้นของปัญหาภายในเรื่อง จะเห็นได้ว่าตัวละครแม่ในเรื่องนี้ก็มี ลักษณะนิสัยเช่นเดียวกันกับนวนิยายที่กล่าวมาทั้งสองเรื่องในข้างต้น กล่าวคือมีพฤติกรรมที่บังคับบงการชีวิต ลูกของตนทุกคนนั่นเอง

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่านวนิยายทั้ง 3 เรื่องนั้นล้วนชี้ให้เห็นถึงพฤติกรรมเชิงลบของตัว ละครแม่ทั้งสิ้น และเมื่อถูกนำมาดัดแปลงเป็นบทละครโทรทัศน์แล้ว ยิ่งทำให้เห็นพฤติกรรมที่กล่าวมาได้อย่าง ชัดเจนมากขึ้น จนละครทั้ง 3 เรื่องได้รับความนิยมจากสังคมเป็นอย่างมาก หลายคนต่างกล่าวถึงและ วิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมของตัวละครที่มีบทบาทเป็นแม่อย่าง “นางแย้ม” จากเรื่อง*สุดแค้นแสนรัก* “นางสำเภา” จากเรื่อง*ทุ่งเสน่หา* และ“นางย้อย” จากเรื่อง*กรงกรรม* ว่าเป็นแม่ที่มีพฤติกรรมเชิงลบต่อ

ลูกของตน แต่ทว่าตัวละครลูกเหล่านั้นกลับรักและยอมกระทำตามกรอบที่ตัวละครแม่วางไว้อย่างไม่มีเงื่อนไข การที่ตัวละครลูกมีพฤติกรรมเช่นนั้นอาจเกิดจากอุดมการณ์หรือวาทกรรมในสังคมที่ถูกสืบทอดกันมาว่า “ลูกที่ดีต้องเชื่อฟังพ่อแม่” นั่นเอง อนึ่งผู้วิจัยยังเห็นว่าในสังคมไทยปัจจุบันยังมีเหตุการณ์ที่คล้ายคลึงกับพฤติกรรมแม่และลูกในนวนิยายเกิดขึ้นอยู่ ด้วยเหตุที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จึงทำให้ผู้วิจัย ใคร่ทราบถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมหรืออุดมการณ์ข้างต้นของตัวละครที่มีบทบาทเป็นลูกในนวนิยายของจุฬามณี โดยวิเคราะห์ผ่านแนวคิดเรื่องอุดมการณ์และแนวคิดวาทกรรม ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลการศึกษาของงานวิจัยเรื่องนี้จะช่วยสะท้อนให้เห็นอุดมการณ์การเป็นลูกที่ดี และปัจจัยที่ส่งผลต่ออุดมการณ์การเป็นลูกที่ดีในสังคมไทยได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์อุดมการณ์การเป็นลูกที่ดีที่นำเสนอผ่านนวนิยายทั้ง 3 เรื่องของจุฬามณี
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดอุดมการณ์การเป็นลูกที่ดีในนวนิยายทั้ง 3 เรื่องของจุฬามณี

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิเคราะห์อุดมการณ์และปัจจัยที่ก่อให้เกิดอุดมการณ์การเป็นลูกที่ดีในนวนิยายของจุฬามณีทั้ง 3 เรื่อง ได้แก่ สุดแค้นแสนรัก ทุ่งเสน่หา และกรงกรรม ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงพรรณนา (Description Research) โดยได้ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องอุดมการณ์และแนวคิดเรื่องวาทกรรม

“อุดมการณ์” หมายถึง กลไกหรือระบบความคิดที่ถูกสร้างขึ้นมาโดยสมาชิกในสังคมสังคมหนึ่ง ทั้งนี้การที่สมาชิกในสังคมจะเข้าใจถึงอุดมการณ์ใดอุดมการณ์หนึ่งไปในทิศทางเดียวกันได้นั้นจำเป็นต้องใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดอุดมการณ์นั้นๆ (ประมวลจากเพ็ญนภา คล้ายสิงห์โต, 2553, น.47 และ กาญจนา แก้วเทพ, 2557, น.77-80) อนึ่งในการทำวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะนำแนวคิดอุดมการณ์มาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อวิเคราะห์และชี้ให้เห็นถึงอุดมการณ์การเป็นลูกที่ดีที่ปรากฏในนวนิยายของจุฬามณี

“วาทกรรม” เป็นกระบวนการสร้างความหมายให้กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งในสังคม เพื่อให้สมาชิกในสังคมนั้นยอมรับว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องและดีงาม และเมื่อได้รับการยอมรับแล้วก็จะทำให้สมาชิกในสังคมต่างปฏิบัติตามวาทกรรมนั้น โดยแนวคิดวาทกรรมจะประกอบไปด้วย 3 ส่วน ได้แก่ กรอบความรู้ ปฏิบัติการทางวาทกรรม และรูปแสดงวาทกรรม (ประมวลจากไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2549, น.19 และ จณิษฐ์ เฟื่องฟู, 2560, น.130-132) อนึ่งผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าแนวคิดวาทกรรมกับแนวคิดอุดมการณ์มีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือเป็นแนวคิดที่ถูกสร้างขึ้นมาโดยสังคมและถูกถ่ายทอดออกไปโดยระบบภาษา ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดนี้มาเป็นอีกหนึ่งเครื่องมือในการวิเคราะห์อุดมการณ์การเป็นลูกที่ดี รวมถึงวิเคราะห์ปัจจัยที่ก่อให้เกิดอุดมการณ์นี้ขึ้นมา

จากนั้นได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์อุดมการณ์การเป็นเป็นลูกที่ดี ต่อมาจึงศึกษาตัวบทวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่องของจุฬามณี ได้แก่ สุดแค้นแสนรัก ทุ่งเสน่หา และกรงกรรม จากนั้นจึงวิเคราะห์ตัวบทวรรณกรรมโดยใช้กรอบแนวคิดเรื่องอุดมการณ์ และทฤษฎีวิจารณ์วรรณกรรมผ่านกรอบแนวคิดวาทกรรม

ขอบเขตการวิจัย

ศึกษาผ่านตัวละครลูกจากนวนิยาย 3 เรื่อง คือ ตัวละครลูกของแย้มจากนวนิยายเรื่องสุดแค้นแสนรักมี 3 ตัวละคร ได้แก่ ประยงค์ประยูร และพะยอม ตัวละครลูกของสำเภาจากนวนิยายเรื่องทุ่งเสน่หามี 2 ตัวละคร ได้แก่ ไพรวัลย์และไพฑูรย์ และตัวละครลูกของย้อยจากนวนิยายเรื่องกรงกรรมมี 4 ตัวละคร ได้แก่ ปฐม ประสงค์ กมล และมงคล

ผลการวิจัย

จากการศึกษาและวิเคราะห์ตัวบทวรรณกรรมของจุฬามณี ซึ่งประกอบด้วยนวนิยายเรื่อง ‘สุดแค้นแสนรัก’ นวนิยายเรื่อง ‘ทุ่งเสน่หา’ และนวนิยายเรื่อง ‘กรงกรรม’ ผลการศึกษาพบว่ามีอุดมการณ์การเป็นลูกที่ดีปรากฏสอดแทรกอยู่ในตัวบทวรรณกรรม ตลอดจนชี้ให้เห็นถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดอุดมการณ์นี้ขึ้นมาอีกด้วย ทั้งนี้ผู้วิจัยได้จำแนกผลการศึกษาวิเคราะห์ออกเป็น 2 ประการ คือ อุดมการณ์การเป็นลูกที่ดี และปัจจัยที่ก่อให้เกิดอุดมการณ์การเป็นลูกที่ดี ดังต่อไปนี้

1. อุดมการณ์การเป็นลูกที่ดี

อุดมการณ์การเป็นลูกที่ดีในที่นี้หมายถึง กรอบความคิดที่สังคม กลุ่มคน หรือครอบครัวสร้างขึ้นมาเพื่อควบคุมพฤติกรรมผู้ที่มีฐานะเป็นลูก โดยให้กรอบแนวคิดไว้ว่าการเป็นลูกที่ดีจะต้องมีพฤติกรรมเป็นไปตามความต้องการหรือเป็นไปตามทรรศนะของผู้ให้กำเนิด แม้ว่าพฤติกรรมเหล่านั้นจะขัดต่อทรรศนะของสังคมก็ตาม ทั้งนี้หากประพฤติตามทรรศนะของบุพการีแล้วย่อมได้รับการยกย่องว่าเป็นลูกที่ดี ในทางตรงกันข้ามหากไม่ประพฤติตามจะถูกตีตราว่าเป็นลูกที่ไม่ดีหรือลูกอกตัญญู ซึ่งจากการวิเคราะห์อุดมการณ์การเป็นลูกที่ดีที่ปรากฏในตัวบทนวนิยายของจุฬามณี พบว่ามีทั้งหมด 2 อุดมการณ์ ดังนี้

1.1 ลูกที่ดีต้องกตัญญู

“กตัญญู” มีรากศัพท์มาจากคำว่า *กต* แปลว่า อันเขาทำแล้ว + *ญู* แปลว่า ซึ่งรู้ ตามความหมายพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2554 จึงให้ความหมายของคำว่า กตัญญู ไว้ว่า “ซึ่งรู้อุปการะที่ท่านทำให้, ซึ่งรู้คุณท่าน, เป็นคำคู่กันกับ กตเวที” และ อำนาจ สงวนกลาง (2564) กล่าวถึงคำว่ากตัญญู ไว้ว่าหมายถึง “การสำนึกรู้ในอุปการคุณหรือบุญคุณที่ผู้อื่นหรือสิ่งอื่นมีต่อตนเอง” ทั้งนี้ความกตัญญูถูกจัดเป็นมโนกรรมเพราะเป็นการสำนึกภายในจิตใจ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการกตัญญูมีลักษณะเป็นนามธรรม

จากที่กล่าวมาในข้างต้นผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า กตัญญู หมายถึง การสำนึกรู้คุณของผู้ที่มีพระคุณหรือมีบุญคุณต่อตนเอง มีลักษณะเป็นนามธรรม โดยในนวนิยายของจุฬามณีพบว่าอุดมการณ์การเป็นลูกที่ดีมีส่วนที่ยึดโยงอยู่กับความกตัญญูอยู่ส่วนหนึ่งซึ่งนับเป็นส่วนสำคัญที่จะนำไปสู่การตอบแทนคุณบุพการี และนำไปสู่อุดมการณ์การเป็นลูกที่ดีในที่สุด โดยในอุดมการณ์นี้ผู้วิจัยพบว่ามีพฤติกรรมลูกที่ดีปรากฏอยู่ 1 พฤติกรรม ได้แก่ การเคารพนอบน้อมต่อบุพการี

1.1.1 การเคารพนอบน้อมต่อบุพการี

เนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมที่ยึดโยงอยู่กับ “ระบบอาวุโส” อย่างแนบแน่น ส่งผลให้สังคมไทยเป็นสังคมที่ผู้ใหญ่จะมีอำนาจมากกว่าเด็ก และนำไปสู่การสร้างกฎเกณฑ์หรือวาทกรรมมาครอบงำเด็กโดยการกำหนดให้เด็กต้องเคารพและนอบน้อมต่อผู้ใหญ่ ยิ่งถ้าหากผู้ใหญ่คนนั้นเป็นผู้ที่มีพระคุณแล้วด้วยนั้นยิ่งต้องความเคารพเพิ่มขึ้นไปอีก ในนวนิยายของจุฬามณีนั้นมีพฤติกรรมของตัวละครบางส่วนที่ชี้ให้เห็นได้เด่นชัดว่าลูกมีความเคารพและนอบน้อมต่อแม่ โดยปรากฏในพฤติกรรมของประยงค์ลูกของนางแย้มที่มีความรู้สึก

ไม่พอใจอัมพรภรรยาของตนที่ด่าทอแม่ของตนเนื่องจากอัมพรถูกนางแย้มแย่งลูกไป ดังปรากฏข้อความที่กล่าวว่า

> *“...นางแย้มถือจังหวะชุลมุนที่นางอ่ำเข้าช่วยอุไร จังหวะที่อัมพรจะเข้ามาแย่งลูกและล้มไป เพราะฤทธิ์เมายาดองนั้นรีบพาหลานเข้าเรือนตน โดยตะโกนให้พะยอมรีบปิดประตู... เมื่อประตูบ้านนางแย้มหับลง แต่ว่าเสียงยุยุทธนั้นหาได้สงบ อัมพรที่ประคองตัวเองไปที่ประตูตบประตูระบายอารมณ์ปังๆ ปากก็ตะโกนด่านางแย้ม จนอารมณ์สงสารเมียของประยงค์หายไป เขารู้สึกโกรธอัมพรที่ลบหลู่แม่ของเขา...”*
>
> (สุดแค้นแสนรัก, 2564, น.51)

จากเหตุการณ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นชัดเจนว่าถึงแม้ประยงค์จะรักและเห็นใจภรรยา ตลอดจนรู้สึกไม่เห็นด้วยกับการกระทำของแม่ตนเองมากเพียงใด แต่ถ้าหากภรรยามาด่าทอแม่ตนนั้นก็ทำให้เขาโกรธภรรยาได้เช่นกัน จากความรู้สึกของประยงค์ที่หมดความสงสารและโกรธภรรยาของตนเองในเหตุการณ์นี้ได้สะท้อนให้เห็นว่าภายในใจของประยงค์นั้นยังคงมีความเคารพและนอบน้อมต่อแม่ของตน ซึ่งนับเป็นหนึ่งในพฤติกรรมที่เด็กควรปฏิบัติต่อผู้ใหญ่ตามที่กรอบแนวคิดของสังคมสร้างไว้คือ การเคารพและนอบน้อมต่อผู้ใหญ่นั่นเอง ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการเคารพนอบน้อมต่อบุพการีนี้เป็นพฤติกรรมของการเป็นลูกที่ดีประการหนึ่ง

1.2 ลูกที่ดีต้องกตเวที

คำว่า “กตเวที” นั้นพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2554 ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ซึ่งประกาศคุณท่าน, ซึ่งสนองคุณท่าน, เป็นคำคู่กันกับ กตัญญู” โดย กตเวที มีรากศัพท์มาจากคำว่า *กต* แปลว่า อันเขาทำแล้ว + *เวที* แปลว่า ซึ่งรู้, ซึ่งประกาศให้รู้ ทั้งนี้ อำนาจ สงวนกลาง (2564) ได้กล่าวถึงความหมายของ กตเวที ไว้ว่า “เป็นการประกาศการแสดงออกเพื่อตอบแทนคุณ”

จากที่กล่าวมาในข้างต้นผู้วิจัยจึงสรุปความหมายโดยรวมของคำว่า กตเวที ได้ว่าหมายถึง “การตอบแทนคุณแก่ผู้ที่มีพระคุณหรือบุญคุณต่อตนเอง” ซึ่งในที่นี้จะหมายถึงพฤติกรรมหรือการกระทำที่ลูกประพฤติปฏิบัติแล้วให้ผลเชิงบวกหรือเป็นไปตามที่แม่ต้องการ ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการตอบแทนพระคุณของบุพการีนั่นเอง อนึ่งการกตเวทีในที่นี้จะเป็นไปในลักษณะของการกระทำที่เป็นรูปธรรม จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่าในนวนิยายของจุฬามณีนี้ปรากฏพฤติกรรมลูกที่ดีในอุดมการณ์นี้อยู่ทั้งหมด 5 พฤติกรรม ดังนี้

1.2.1 การบวชเรียนเพื่อทดแทนพระคุณของบุพการี

สังคมไทยมีความผูกพันมากับศาสนาพุทธมาอย่างยาวนาน จึงทำให้คนไทยส่วนใหญ่นับถือและเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ก่อให้เกิดความเชื่อตามคำสอนของพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับเรื่องบาป-บุญ และนรก-สวรรค์ มากตามไปด้วยเช่นกัน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้คนไทยในอดีตส่วนใหญ่จะเชื่อกันว่าการได้อุปสมบทเข้าสู่ร่มกาสาวพัสตร์นั้นนับเป็นกุศลอันยิ่งใหญ่ เนื่องจากเป็นการสืบทอดให้พระพุทธศาสนามีอายุสืบต่อไป อานิสงส์ของการอุปสมบทจะส่งผลให้ชีวิตหลังความตายได้ไปเกิดบนสวรรค์ แต่เนื่องด้วยการอุปสมบทสามารถกระทำได้ในเฉพาะเพศชายเท่านั้น จึงทำให้เพศหญิงที่ต้องการได้อานิสงส์ในส่วนนี้ไปเป็นเจ้าภาพงานอุปสมบทหรือหากมีบุตรชายก็จะขอให้อุปสมบทจนเกิดเป็นประเพณีนิยมที่ว่า “ลูกผู้ชายไทยควรจะต้องบวชเรียนอย่างน้อย 1 พรรษา เพื่อให้บิดามารดาได้ใกล้ชิดและเป็นทายาทพระศาสนา” (พระมหาทวี วิสารโท, 2560, น.22, พระมหาทศพล จนฺทวโส, 2562, น.2540) ซึ่งในนวนิยายของจุฬามณีก็ปรากฏความเชื่อ พฤติกรรม และประเพณีการอุปสมบทของลูกผู้ชายทุกคนเช่นกัน ดังเช่นในเรื่องทุ่งเสน่หาได้กล่าว

บรรยายความในเหตุการณ์งานบวชของไพฑูรย์ไว้ว่า *"...ได้ออกบวชคราวนี้ถือเป็นบุญมหาศาล ทำให้แม่ได้ใกล้ชิดพระพุทธศาสนา และบุญผ้าเหลืองนี้ แม่ก็หวงยิ่งนัก ก่อนหน้านั้นแม่พร่ำบอกให้ระวังเนื้อระวังตัวอย่าได้เผลอไผลกับหญิงใดให้ต้องมาแบ่งบุญกันในคราวนี้ วันนี้เขาก็ทำหน้าที่ลูกผู้ชายคนหนึ่งได้อย่างดีเยี่ยม..."* (ทุ่งเสน่หา, 2558, น.93-94) ส่วนในนวนิยายเรื่องกรงกรรมก็มีความตอนหนึ่งกล่าวเกี่ยวกับนางย้อยไว้ว่า *"นางเป็นคนไทย นางเชื่อว่าบุญกุศลจากการเกาะชายผ้าเหลืองลูกชายนั้นเป็นบุญใหญ่ จะทำให้บาปกรรมที่เผลอไผลทำลงไปเมื่อครั้งเป็นมนุษย์ไม่ส่งผลยามเมื่อหลับตาลาละโลก"* (กรงกรรม, 2560, น.19) หรือในคำพูดของนางย้อยที่กล่าวว่า *"ฉันเป็นคนไทย พี่ชายฉันก็บวชก่อนออกเรือนทุกคน ฉันก็เลยประกาศว่าก่อนจะมีเมียต้องบวชให้ฉันเสียก่อน..."* (กรงกรรม, 2560, น.67) ต่างก็สะท้อนให้เห็นว่าลูกผู้ชายทุกคนจะต้องได้รับการอุปสมบทเพื่อเป็นการตอบแทนพระคุณบุพการีตามคตินิยมของสังคมไทย ดังนั้นจึงนับได้ว่าการอุปสมบทนั้นเป็นหนึ่งในพฤติกรรมของลูกที่ดีที่ลูกผู้ชายควรกระทำให้แก่บุพการี อนึ่งยังพบว่าในนวนิยายทั้ง 3 เรื่องนั้นตัวละครลูกชายทุกคนต่างได้รับอุปสมบททั้งสิ้น จึงยิ่งเป็นการตอกย้ำให้เห็นว่าการอุปสมบทเป็นอีกหนึ่งวิธีในการตอบแทนคุณบุพการีที่สังคมไทยปลูกฝังมา จึงกล่าวได้ว่าการอุปสมบทของลูกผู้ชายนั้นเป็นพฤติกรรมที่ลูกที่ดีควรปฏิบัติ

1.2.2 การเชื่อฟังและทำตามคำสั่งสอนของบุพการี

จากที่เคยกล่าวไปแล้วว่าสังคมไทยเป็นสังคมที่ยึดโยงอยู่กับระบบอาวุโสเป็นหลัก ดังนั้นคำสั่งหรือคำสอนของผู้อาวุโสจึงเป็นสิ่งที่เด็กต้องทำตามอย่างยากที่จะปฏิเสธยิ่งเป็นคำสั่งสอนของบุพการีที่เป็นทั้งผู้อาวุโสและผู้มีพระคุณแล้วจึงทำให้ลูกต้องทำตามโดยไม่อาจปฏิเสธได้ จากศึกษานวนิยายของจุฬามณีจะเห็นได้ว่าตัวละครลูกทุกตัวปฏิบัติตามคำสั่งสอนของแม่อย่างไม่มีเงื่อนไขถึงแม้ว่าจะตระหนักรู้ว่าสิ่งที่แม่สั่งหรือสอนจะก่อให้ตนเองหรือผู้อื่นเดือดร้อนแต่ก็ไม่อาจปฏิเสธได้อยู่ดี โดยคำสั่งสอนของตัวละครแม่ที่ปรากฏในนวนิยายมีอยู่ 4 ประการ คือ

1) สั่งให้ลูกแต่งงาน คำสั่งนี้เป็นไปในลักษณะคล้ายกับการคลุมถุงชนที่ตัวละครแม่อ้างว่าถ้าหากอยู่ด้วยกันไปก็จะรักกันไปเอง ดังปรากฏได้ชัดในคำพูดของนางย้อยตอนที่จะบังคับให้กมลแต่งงานโดยยกตัวอย่างชีวิตคู่ของลูกคนที่ 2 ให้กับกมลฟังไว้ว่า *"แล้วพิไลกับอาตงมันรักกันมาก่อนรึเปล่า ก็ไม่ได้รักกันแต่งไปไม่กี่วันเห็นคุยกันหนุงหนิงอย่างกับรู้จักมาเป็นสิบปี"* (กรงกรรม, 2560, น.219) ส่วนคำตอบที่นางย้อยตอบกมลเมื่อกมลถามว่าตนต้องแต่งงานกับเพียงเพ็ญจริง ๆ ใช่ไหมโดยกล่าวว่า *"ก็คิดดูแล้ว แต่งแล้วมีแต่ได้กับได้ แล้วจะไม่แต่งได้ไงล่ะ"* (กรงกรรม, 2560, น.218) จากข้อความนี้สะท้อนให้เห็นว่าแม่มีอิทธิพลในการเลือกคู่ครองให้ลูกโดยเชื่อว่าผลจากการตัดสินใจของตนจะเป็นประโยชน์แก่ลูกของตนและจะทำให้ลูกของตนมีความสุขในชีวิตคู่ตามที่แม่เลือกให้ ซึ่งจากผลการศึกษาพบว่าลูกที่ประสบความสำเร็จในชีวิตหลังแต่งงานจากการเลือกคู่ครองโดยแม่มีเพียง 2 คนเท่านั้น คือ ประยูรลูกของนางแย้มที่แต่งงานกับสุดา โดยสังเกตจากข้อความที่กล่าวว่า *"ประยูรนั้นจัดว่าเป็นสามีที่ดี แม้จะมีนอกลู่นอกทางตามประสาคนอาชีพตำรวจแต่ว่าเขาก็รับผิดชอบครอบครัวกลับบ้านทุกวัน"* (สุดแค้นแสนรัก, 2564, น.274) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าชีวิตคู่ของประยูรกับสุดานั้นดำเนินไปได้ตลอดรอดฝั่งนับว่าเป็นการประสบความสำเร็จของชีวิตคู่อย่างหนึ่ง เช่นเดียวกันกับชีวิตหลังแต่งงานของไพฑูรย์ลูกของนางสำเภาที่ประสบความสำเร็จในชีวิตคู่เช่นกัน ส่วนตัวละครลูกคนอื่นที่ไม่ได้กล่าวถึงนั้นต่างประสบกับความล้มเหลวจากคู่ที่แม่เลือกให้ อาทิ ประสงค์กับพิไลที่มีชีวิตคู่ตั้งอยู่บนความเบื่อหน่ายต่อกัน โดยเห็นได้จากความตอนหนึ่งที่กล่าวว่า *"ประสงค์ก็ล้มตัวลงนอนพลิกตัวตะแคงหันหลังให้ พื้นที่ว่างข้างตัวแล้วก็ผ่อนลมหายใจออกมา เขาลืมตาครุ่นคิดตามคำพูดของพิไล แล้วก็คิดได้ว่าเรื่องสมบัติพ่อแม่นั้น เขาไม่ได้รู้สึกหวงแหนอะไรนัก แต่ที่เขารู้สึกในยามนี้ คือเขา 'เบื่อหน่าย' เมียที่*

แม่ของเขาหาให้ ‘เหลือเกิน’...” (กรงกรรม 2560, น.454) จากที่กล่าวมาสะท้อนให้เห็นถึงความทุกข์ใจและเบื่อหน่ายในภรรยาที่แม่จัดหามาให้ ซึ่งนับว่าเป็นความล้มเหลวอย่างหนึ่งของการใช้ชีวิตคู่ระหว่างสามีกับภรรยา

2) สั่งให้ลูกช่วยเหลือตน การสั่งให้ลูกทำตามความปรารถนาของผู้เป็นแม่ แม้ว่าการกระทำนั้นจะเป็นการกระทำที่ผิดหรือทำให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน เช่น การที่นางแย้มสั่งให้พะยอมช่วยเหลือตนแย่งลูกจากอัมพร โดยมีการบรรยายไว้ว่า *“...นางแย้มถือจังหวะชุลมุนที่นางอ่ำเข้าช่วยอุไร จังหวะที่อัมพรจะเข้ามาแย่งลูกและล้มไปเพราะฤทธิ์เมายาดองนั้นรีบพาหลานเข้าเรือนตน โดยตะโกนให้พะยอมรีบปิดประตู...”* (สุดแค้นแสนรัก, 2564, น.51) การสั่งให้ประยูรช่วยกีดกันความรักระหว่างอุไรกับลือพงศ์ผ่านคำสั่งของนางแย้มที่กล่าวว่า *“เอาเรื่องของเอ็งที่แม่อยากให้ช่วย...เอ็งทำให้ไอ้ลือพงษ์มันเข้าใจผิดเป็นพอ ถ้าเอ็งไม่ทำก็หาไอ้หนุ่มคนอื่นมาทำก็ได้ ช่วยแม่ได้ไหม เพื่อนเอ็งไม่น้อยเลย”* (สุดแค้นแสนรัก, 2564, น.76) หลังจากนั้นประยูรก็ตัดสินใจช่วยนางแย้มโดยมีของรางวัลเป็นรถยนต์ จากเหตุการณ์ที่กล่าวมาจะเห็นว่าลูกทุกคนยอมทำตามคำสั่งนั้น ๆ ของแม่ แม้รู้ว่าสิ่งที่แม่สั่งให้ตนทำจะส่งผลให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นก็ตาม

3) การสอนให้พี่น้องต้องรักกัน ในนวนิยายจะพบว่ามีคำสอนของแม่ที่สอนลูกให้รู้จักรักใคร่กลมเกลียวกันในหมู่พี่น้อง ซึ่งถ้าหากลูกรู้จักรักพี่รักน้องและรู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลกันก็จะส่งผลให้แม่มีความสุข โดยคำสอนนี้ได้ปรากฏเด่นชัดในนวนิยายเรื่อง กรงกรรม ผ่านคำพูดของนางแย้มที่กล่าวกับปฐมในครั้งที่ปฐมมาเยี่ยมตนที่กล่าวว่า *“ใช้ ไม่มีม้าแล้วก็อย่าลืมน้อง ๆ นะ กลับมาหากันบ่อย ๆ อย่าลืมว่าเคยเหนื่อยยากลำบากมาด้วยกัน ถ้าน้องลำบาก ดำเนินชีวิตพลาดไปก็ต้องยื่นมือมาช่วยน้องนะ”* (กรงกรรม, 2560, น.804) จากคำพูดของนางย้อยสะท้อนให้เห็นถึงการปลูกฝังให้ลูกของตนต้องรู้จักรักพี่รักน้องทั้งในตอนที่ยังมีแม่อยู่และในตอนที่แม่ตายไปแล้ว ทั้งนี้ผลของการที่พี่น้องรักใคร่ปรองดองกันก็จะทำให้ผู้เป็นแม่มีความสุขเพราะได้รู้สึกว่าตนเป็นแม่ที่ทำหน้าที่ได้อย่างไม่บกพร่อง ดังปรากฏในความรู้สึกปิติยินดีของนางย้อยหลังจากกล่าวสอนปฐมให้รักพี่น้องเสร็จความว่า *“...ว่าแล้วน้ำตาของนางแย้มผู้มั่นใจว่าตนเองเป็น ‘แม่’ ที่ทำหน้าที่ของแม่ได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่องก็หยดลงมา...”* (กรงกรรม, 2560, น.804)

4) การสอนว่าแม่สำคัญที่สุด คำสอนนี้ปรากฏในนวนิยายเรื่องสุดแค้นแสนรักชัดเจนที่สุดเห็นได้จากเหตุการณ์ตอนต้นเรื่องที่พ่อของประยงค์ตาย ในขณะที่อัมพรก็เจ็บท้องจะคลอดลูกทำให้ประยงค์ต้องไปดูแลอัมพร แต่ทว่านางแย้มก็ร้องไห้โวยวายหาว่าประยงค์หลงภรรยาจนลืมบุพการีจึงทำให้ประยงค์ต้องกลับไปหาแม่เพื่อไม่ให้ขึ้นชื่อว่าเป็นลูกที่เนรคุณต่อพ่อแม่ ดังข้อความที่กล่าวว่า *“แม่เอ็งน่ะสิ ร้องไห้ใหญ่เลย...หาว่าเอ็งหลงเมียจนลืมพ่อลืมแม่ ไปดูเองเหอะ อาละวาดร้องห่มร้องไห้ยกใหญ่”* (สุดแค้นแสนรัก, 2564, น.12) จากเหตุการณ์นี้สะท้อนให้เห็นว่านางแย้มพยายามทำให้ลูกต้องเห็นตนเองอยู่เหนือกว่าทุกคนในทุกสถานการณ์ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการพยายามสอนให้ลูกมองเห็นว่าพ่อแม่นั้นต้องสำคัญที่สุดสำหรับลูก จากที่กล่าวมาทั้งหมดแสดงให้เห็นว่าการที่ลูกทำตามคำสั่งสอนของบุพการีนั้นจะได้รับการยกย่องว่าเป็นลูกที่ดีแม้ว่าการกระทำนั้น ๆ จะส่งผลให้ตนเองหรือผู้อื่นได้รับความเดือดร้อนก็ตาม

1.2.3 การแบ่งเบาภาระบุพการี

การแบ่งเบาภาระของบุพการีในที่นี้หมายถึงการช่วยพ่อแม่ทำงานต่าง ๆ ทั้งนอกบ้านและในบ้าน เช่น ช่วยพ่อแม่ทำนา ช่วยพ่อแม่ค้าขาย ช่วยพ่อแม่ทำงานบ้าน ฯลฯ สังคมไทยได้ปลูกฝังเรื่องการแบ่งเบาภาระของผู้มีพระคุณมาอย่างยาวนาน โดยในนวนิยายของจุฬามณีก็ปรากฏพฤติกรรมของตัวละครลูกที่คอยช่วยเหลือหรือแบ่งเบาภาระของบุพการีอย่างเด่นชัดตลอดทั้งเรื่อง เช่น ในเรื่องสุดแค้นแสนรัก จะเห็นการกล่าวถึงกระทำของประยงค์ที่ช่วยเหลือนางแย้มทำนาอย่างแข็งขันเพื่อหาเงินมาใช้จ่ายในครัวเรือน

ดังข้อความที่กล่าวว่า *“เมื่อก่อน ตอนประยงค์ยังหนุ่ม ลูกช่วยพ่อแม่ทำงาน ได้เงินมา พ่อแม่เก็บไว้สำหรับบวช เก็บไว้สำหรับแต่ง เก็บไว้สำหรับซื้อไร่ซื้อนา และมีส่วนหนึ่งที่ปันไว้ให้ลูกใช้จ่าย...”* (สุดแค้นแสนรัก, 2564, น.77) หรือในนวนิยายเรื่อง ทุ่งเสน่หาก็จะเห็นพฤติกรรมของไพฑูรย์ที่ต้องช่วยแม่ทำนา ส่วนไพรวัลย์ที่ถึงแม้จะมีร่างกายที่ไม่สมประกอบแต่ก็ยังคงช่วยเหลือผ่อนปรนทางด้านงานบ้านงานเรือนและหุงหาอาหาร ดังข้อความที่กล่าวว่า *“ถ้าเป็นหน้าทำนา แม่ต้องออกไปนาแต่เช้าตรู่พร้อมกับไพฑูรย์ เขามีหน้าที่หุงหาอาหารส่งเสบียง เพราะแม่กับไพฑูรย์จูงควายไปนาแต่เช้าตรู่”* (ทุ่งเสน่หา, 2558, น.60) ส่วนในเรื่อง กรงกรรม ก็จะเห็นพฤติกรรมของปฐม ประสงค์ และกมลที่คอยช่วยเหลืองานกิจการและหาเงินเข้าครอบครัวอย่างแข็งขันซึ่งเห็นได้จากข้อความที่นางย้อยกล่าวกับมงคลว่า *“เงินทองในบ้านม้าไม่ได้หาคนเดียวนะ สี่ พี่เขาก็ช่วยกันหาทำงานหนักกันแค่ไหน แกก็เห็น...”* (กรงกรรม, 2560, น.116) จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าลูกจะมีพฤติกรรมที่คอยช่วยเหลือแบ่งเบาภาระของบุพการีทั้งการช่วยเหลือทำงานต่าง ๆ ตลอดจนหาเงินเข้ามาใช้จ่ายภายในครอบครัวนั้นถือเป็นการตอบแทนคุณบุพการีอย่างหนึ่ง ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าพฤติกรรมนี้จัดเป็นพฤติกรรมของลูกที่ดีด้วยเช่นกัน

1.2.4 การดูแลบุพการียามเจ็บป่วยหรือแก่ชรา

สังคมไทยมักจะสอนเสมอว่า “เมื่อตอนเป็นเด็กพ่อแม่คอยเลี้ยงดูเรา ดังนั้นเมื่อเราโตไปเราก็ต้องเลี้ยงดูพ่อแม่” ซึ่งคำสอนเหล่านี้กลายเป็นวาทกรรมที่หยั่งรากลึกไปในสังคม จนกลายเป็นอีกหนึ่งธรรมเนียมปฏิบัติของลูกทุกคน อนึ่งสังคมไทยยังเป็นสังคมที่ผูกพันอยู่กับระบบภาระบุญคุณดังนั้นใครมีบุญคุณกับเราเราจึงต้องตอบแทนพระคุณอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ โดยเฉพาะกับบุพการีที่สังคมต่างยกย่องว่าเป็นผู้ที่มีบุญคุณมากที่สุดสำหรับลูก รวมถึงวาทกรรมที่กล่าวว่า “เรามีแม่คนเดียว” ก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่ทำให้ลูกทุกคนต่างต้องมาดูแลและเลี้ยงดูพ่อแม่ ดังเช่นในนวนิยายของจุฬามณีทั้งสามเรื่องจะพบว่าตัวละครลูกทุกคนต่างเอาใจใส่ดูแลบุพการียามแก่ชราและเจ็บป่วย เช่น การกระทำของปฐมที่กล่าวไว้ว่า *“ปกตินั้นปฐมจะมาหาแม่ในวันหยุดสุดสัปดาห์ เพราะวันธรรมดาเขาต้องทำงาน... ทว่า ตั้งแต่รู้ว่าแม่อาการไม่ค่อยดี เขาก็กลับมาบ่อยขึ้น”* (กรงกรรม, 2560, น. 808) หรือการกระทำของไพฑูรย์ที่ลาสิกขาบทแม้ยังบวชไม่ครบพรรษาเพื่อมาดูแลนางสำเภาหลังจากไพรวัลย์เสียชีวิตที่ปรากฏผ่านข้อความสั้นๆ ว่า *“หลังทำบุญเจ็ดวันให้พี่ชาย พระไพฑูรย์ก็แหกพรรษา ขอลาสิกขาบทกับหลวงตากลั่ำ เพราะเป็นห่วงแม่ที่อยู่บ้านตามลำพัง”* (ทุ่งเสน่หา, 2558, น.265) ซึ่งพฤติกรรมของลูกที่กล่าวมาทั้งหมดสะท้อนให้เห็นว่าการตอบแทนภาระบุญคุณของพ่อแม่ด้วยการดูแลและเลี้ยงดูเป็นสิ่งที่ลูกทุกคนนั้นต่างกระทำด้วยความเต็มใจโดยไม่ต้องให้ผู้ใดมาสั่งหรือชี้แนะ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะถูกปลูกฝังโดยสังคมหรือครอบครัวมาตั้งแต่เยาว์วัยหรืออาจเห็นการกระทำเช่นนี้ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนกลายเป็นภาพจำที่ทำให้ตนต้องปฏิบัติตาม ดังนั้นจึงนับได้ว่าพฤติกรรมนี้เป็นอีกหนึ่งพฤติกรรมของการเป็นลูกที่ดี

1.2.5 การสืบทอดและรักษาชื่อเสียงวงศ์ตระกูล

การสืบทอดและรักษาชื่อเสียงของวงศ์ตระกูลนับเป็นอีกหนึ่งพฤติกรรมของลูกที่ดี ในนวนิยายได้นำเสนอภาพการรักษาชื่อเสียงและสืบทอดวงศ์ตระกูลโดยให้ตัวละครลูกต้องประพฤติตนเป็น คนดี ผ่านการปลูกฝังจากครอบครัวและสังคม ทั้งนี้ในการทำการใด ๆ จำเป็นต้องนึกและคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดแก่บุพการีเป็นสิ่งสำคัญ เช่น ในการเลือกคู่ครองก็จะต้องเลือกคนที่เหมาะสม ฯลฯ อนึ่งแนวคิดนี้ปรากฏเด่นชัดในนวนิยายเรื่องกรงกรรม เห็นได้จากคำพูดของนางย้อยตอนที่กล่าวกับปฐมว่า *“ตามธรรมเนียมจีนแล้วแกมีภาระเป็นผู้สืบทอดสกุล สมบัติส่วนใหญ่ของพ่อแม่จะต้องเป็นของแก...”* (กรงกรรม, 2560, น.39) จากที่กล่าวมาสะท้อนให้เห็นว่าลูกชายคนโตตามธรรมเนียมจีนจะต้องเป็นผู้สืบทอดตระกูลมีภาระหน้าที่ในการดูแล

พ่อแม่และทรัพย์สมบัติส่วนใหญ่ของตระกูลสืบไป รวมถึงคำพูดของนางย้อยในตอนต้นเรื่องที่กล่าวว่า *“มันกล้าเอาเมียกะหรี่เข้าบ้าน ทำให้พ่อแม่ ให้น้อง ๆ ขายขี้หน้า มันก็ไม่ใช่ตั๋วเฮียคนเดิมของแกแล้วม้าไปละ”* (กรงกรรม, 2560, น.19) จากคำพูดดังกล่าวนำเสนอให้เห็นว่าผู้เป็นลูกนั้นจำเป็นต้องรักษาเกียรติและชื่อเสียงของพ่อแม่รวมไปถึงวงศ์ตระกูลด้วย จากที่กล่าวมาทั้งหมดในข้างต้นจึงสามารถกล่าวได้ว่าการสืบทอดและรักษาชื่อเสียงของวงศ์ตระกูลเป็นอีกหนึ่งพฤติกรรมที่ลูกที่ดีควรกระทำ

จากที่กล่าวถึงอุดมการณ์การเป็นลูกที่ดีที่ปรากฏในนวนิยายของจุฬามณีมาทั้งหมดในข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าอุดมการณ์การเป็นลูกที่ดีนั้นมีอยู่ 2 อุดมการณ์ คือ 1) ลูกที่ดีต้องกตัญญู ซึ่งหมายถึง การรู้คุณหรือสำนึกในพระคุณของบุพการี โดยในที่นี้คือต้องเคารพและนอบน้อมต่อผู้มีพระคุณ และ2) ลูกที่ดีต้องกตเวที หมายถึง การตอบแทนพระคุณของบุพการีผ่านการกระทำที่เป็นรูปธรรมซึ่งประกอบไปด้วย การบวชเรียน การเชื่อฟังและทำตามคำสั่งสอนของบุพการี การแบ่งเบาภาระของบุพการี การดูแลเลี้ยงดูบุพการี และการสืบทอดและรักษาชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล ทั้งนี้อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าลูกที่ดีคือลูกที่มีความกตัญญูกตเวที ลำดับต่อไปผู้วิจัยจะกล่าวถึงปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดอุดมการณ์การเป็นลูกที่ดีขึ้นมา

2. ปัจจัยที่ก่อให้เกิดอุดมการณ์การเป็นลูกที่ดี

สำหรับปัจจัยที่ก่อให้เกิดอุดมการณ์การเป็นลูกที่ดีนั้น จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่ามีอยู่ทั้งหมด 2 ด้าน ได้แก่ ด้านฉากที่นำมาใช้ในนวนิยาย และด้านการสร้างตัวละคร ซึ่งผู้วิจัยจะอภิปรายทีละด้าน ดังต่อไปนี้

2.1 ด้านฉาก

ฉาก หมายถึง สภาพแวดล้อมของตัวละคร ทั้งทางกายภาพและทางจิตใจที่ปรากฏในเรื่องเล่า มีทั้งหมด 3 ประเภท ได้แก่ ฉากที่มีลักษณะทางกายภาพเป็นธรรมชาติ สถานที่ บรรยากาศ ฉากที่เป็นเวลา และฉากที่เป็นสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม (อิราวดี ไตลังคะ, 2543, น. 60-61 อ้างถึงใน จณิษฐ์ เฟื่องฟู, 2560, น.46) ในนวนิยายของจุฬามณีทั้ง 3 เรื่องมีการใช้ฉากที่ส่งผลให้เกิดอุดมการณ์การเป็นลูกที่ดี โดยแบ่งเป็น 2 ปัจจัย ดังนี้

2.1.1 บริบททางสังคมในปี 2500 - 2520

พ.ศ. 2500 – 2520: ยุคพ่อแม่มีบุญคุณท่วมหัว

ในนวนิยายของจุฬามณีทั้ง 3 เรื่องที่ผู้วิจัยได้ศึกษานั้น จะพบว่าผู้ประพันธ์ได้นำเสนอฉากและบรรยากาศของจังหวัดนครสวรรค์ในช่วงปี 2500 – 2520 มาใช้เป็นฉากในการดำเนินเรื่อง ซึ่งในยุคดังกล่าวสังคมไทยยังคงอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เป็นชนบทและเป็นสังคมแห่งเกษตรกรรม การคมนาคมรวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ยังไม่เจริญมากนักเท่ากับปัจจุบัน รวมถึงสังคมไทยชนบทในยุคนั้นยังเป็นสังคมที่มีความเลื่อมใสและศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างเข้มข้นเนื่องจากยังยึดติดกับแนวคิดแบบดั้งเดิม จึงส่งผลให้อุดมการณ์การเป็นลูกที่ดีมีส่วนที่ยึดโยงอยู่กับพระพุทธศาสนาด้วยเช่นกัน กล่าวคือในอดีตผู้คนยังคงนับถือและเชื่อในคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่นโดยไม่มีข้อกังขา ดังนั้นเรื่องกรรมและบาปบุญคุณโทษซึ่งเป็นคำสอนในพระพุทธศาสนาจึงเป็นสิ่งที่คนไทยในอดีตตระหนักถึงเป็นอย่างมาก (ประมวลจาก จามะรี เชียงทอง, 2560, น. 22-23 และ จามะรี เชียงทอง, 2562, น. 2) ผนวกกับสังคมไทยยังเป็นสังคมที่มีค่านิยมเกี่ยวกับระบบภาระบุญคุณด้วย จึงทำให้ลักษณะนิสัยของคนไทยในอดีตนั้นมีความตระหนักถึงเรื่องความกตัญญูกตเวทีมากเป็นอย่างยิ่ง (สุนทรีโคมิน และ สนิท สมัครการ, 2522, น.334) อนึ่งยังมีการสร้างวาทกรรมว่า “พ่อแม่ มีบุญคุณท่วมหัว” ขึ้นมาด้วยจึงยิ่งส่งผลให้ผู้คนในอดีตจึงยึดถือความกตัญญูกตเวทีเป็นสำคัญ ทั้งนี้สามารถสังเกตได้จากพฤติกรรมของตัวละครลูกทุกคนที่ไม่กล้าทิ้งแม่ไปไหนเพราะมีความตระหนักถึง

พระคุณอันล้นพ้นของแม่ เช่น คำพูดของประยงค์ในตอนที่อัมพรชวนเขาให้ไปรับลูกและหนีไป จากนางแย้มที่กล่าวว่า *“อย่าให้พี่ต้องทำบาปเลยนะอัมพร”* (สุดแค้นแสนรัก, 2564, น.65) สะท้อนให้เห็นว่าในความคิดของประยงค์นั้นการหนีไปจากแม่จะก่อให้เกิดบาปกรรม เนื่องจากเขาจะไม่ได้อยู่ดูแลหรือทดแทนพระคุณของแม่นั่นเอง จากตัวอย่างนี้นำเสนอให้เห็นว่าช่วงปี 2500 – 2520 ซึ่งเป็นฉากที่ใช้ในนวนิยายนั้นเป็นยุคที่ผู้คนในสังคมต่างเชื่อและตระหนักถึงเรื่องภาระบุญคุณของบุพการีเป็นสำคัญ ต่างจากปัจจุบันที่ความเชื่อเหล่านี้ถูกเจือจางลงด้วยบริบทสังคมที่มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไป

ครอบครัวแบบขยายของสังคมไทยในอดีต

นอกจากลักษณะสังคมไทยที่ให้ความสำคัญกับระบบภาระบุญคุณแล้ว ผู้วิจัยยังพบว่าในอดีตครอบครัวในสังคมไทยจะมีลักษณะแบบครอบครัวขยายหรือครอบครัวร่วม กล่าวคือ เป็นการรวมตัวกันครอบครัวแบบเนื้อแท้ตั้งแต่ 2 ครอบครัวขึ้นไป ดังนั้นสมาชิกในครอบครัวนอกจาก พ่อ แม่ ลูก แล้วยังมี ปู่ ย่า ตา ยาย อยู่ด้วย ทั้งนี้ยังรวมถึงอาจมีการแต่งงานและนำเอา ‘เขย’ หรือ ‘สะใภ้’ เพิ่มเข้ามาอยู่เป็นส่วนหนึ่งของบ้านเพื่อเป็นการเพิ่มแรงงานสำหรับการแบ่งเบาภาระในครัวเรือนอีกทางหนึ่งเช่นกัน ซึ่งลักษณะครอบครัวขยายส่งผลให้ลูกรวมถึงลูกเขยหรือลูกสะใภ้ที่แต่งเข้ามาต้องอยู่ภายใต้อาณัติการควบคุมและการตัดสินของผู้ที่มีบทบาทเป็นผู้อาวุโสหรือผู้เป็นแม่ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง (สนิท สมัครการ, 2519, น.11-14) ดังนั้นในการจะทำสิ่งใดภายในครัวเรือนนั้นก็ต้องให้ความเกรงใจแก่เจ้าของเรือนด้วยเช่นกัน เช่นในนวนิยายเรื่องสุดแค้นแสนรักที่บรรยายลักษณะบ้านของประยงค์กับอัมพรไว้ว่า *“นางแย้มข้ามชานบ้านที่เชื่อมกับเรือนหลังใหญ่ ซึ่งเพิ่งปรุงได้ปีกว่า เพื่อเป็นเรือนหอให้กับประยงค์ลูกชายคนโตกับอัมพร ลูกสาวคนโตของนายขันนางอ่ำคนในหมู่บ้านหนองนมวัวด้วยกัน”* (สุดแค้นแสนรัก, 2564, น.5) สะท้อนให้เห็นว่าสังคมในยุคนั้นส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็นครอบครัวแบบขยาย ทำให้ประยงค์และอัมพรแม้แต่งงานแล้วก็ยังคงต้องมาอาศัยอยู่ร่วมชายคาเดียวกันกับผู้เป็นแม่ ดังนั้นการกระทำต่าง ๆ ของทั้งคู่จึงจำเป็นต้องให้ความเคารพ เกรงใจ และเชื่อฟังคำสั่งของแม่อยู่เสมอ

ระบบ ‘กงสี’ ในสังคมที่เคลื่อนเข้าสู่ ‘ทุนนิยม’

นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบว่าในครอบครัวสังคมไทยโบราณยังพบว่ามีการใช้เงินในระบบ “กงสี” ซึ่งเป็นการเก็บรวบรวมรายได้ของสมาชิกในครอบครัวเข้าสู่ส่วนกลางภายใต้ความสัมพันธ์แบบพี่น้อง (พรรณี บัวเล็ก, 2549, น.46) ดังนั้นหากลูกหรือสมาชิกคนใดต้องการใช้เงินจึงจำเป็นต้องขอเงินกงสีจากบุพการี ด้วยเหตุนี้จึงทำให้บุพการีมีอำนาจเหนือกว่าลูก และส่งผลให้ลูกต้องกระทำตามคำสั่งของบุพการีอันนำสู่พฤติกรรมของการเป็นลูกที่ดี โดยเห็นได้จากคำพูดของย้อยที่กล่าวกับมงคลครั้งที่มาขอเงินไปซื้อกล้องว่า*“เงินทองในบ้านม้าไม่ได้หาคนเดียวนะ สี่ พี่เขาก็ช่วยกันหา ทำงานหนักกันแค่ไหน แกก็เห็น...”* (กรงกรรม, 2560, น.116) ซึ่งนำเสนอให้เห็นถึงการใช้เงินระบบกงสีของครอบครัว และชี้ให้เห็นว่าแม่มีอำนาจเหนือลูกในการตัดสินใจให้เงิน ทั้งนี้ยังพบว่าในช่วงตั้งแต่ปี 2500 เป็นต้นมานั้นเป็นช่วงที่สังคมไทยกำลังเริ่มเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจแบบ “ทุนนิยม” ด้วยเหตุนี้จึงเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ลูกต้องการทรัพย์สินเงินทองของพ่อแม่มากขึ้นเพื่อนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตสืบไป ทั้งนี้การที่ลูกจะได้ทรัพย์สมบัตินั้นแม่ก็มักจะตั้งเงื่อนไขไว้ให้ลูกทำตามเช่นกรณีที่นางสำเภากล่าวกับไพฑูรย์ว่า *“นาห้าทุ่งนี้ สามทุ่งใหญ่เป็นของเขา ส่วนฟื้ไพรวัลย์นั้นจะได้สองทุ่ง และนาหรือไร่ที่จะงอกเงยขึ้นมาใหม่ เขาจะได้ไปทั้งหมดเมื่อแม่สิ้นลม ส่วนฟื้ไพรวัลย์นั้นหากไม่ได้ออกเรือนเพราะไม่มีผู้หญิงคนไหนต้องการร่วมหอลงโรงด้วย เขาจะต้องดูแลพี่ชายคนเดียวนี้จนกว่าจะตายจากกัน...”* (ทุ่งเสน่หา, 2558, น.31) จากข้อความนี้จะเห็นได้ว่านางสำเภาได้ตั้งเงื่อนไขให้ไพฑูรย์ต้องดูแลพี่ชายของตนเองหลังจากที่ตนได้สมบัติไปแล้ว เป็นต้น

2.2.1 การสร้างวาทกรรมครอบงำความคิด: ‘คำของแม่คือวาจาสิทธิ์’

จากผลการศึกษายังพบอีกว่านอกจากบริบทแวดล้อมในสังคมยุค 2500 – 2520 ที่กล่าวมาแล้ว ยังปรากฏการสร้างวาทกรรมในการครอบงำความคิดของลูกผ่านคำสาปแช่งของแม่ โดยปรากฏเด่นชัดในนวนิยายเรื่อง สุดแค้นแสนรัก ซึ่งจะเห็นได้จากคำพูดของนางแย้มที่กล่าวกับประยงค์หลังจากเห็นทีท่าของประยงค์ว่าจะเลือกไปอยู่กับอัมพรซึ่งเป็นภรรยามากกว่าที่จะอยู่กับตนซึ่งเป็นแม่ โดยนางแย้มกล่าวไว้ว่า *“เออ กูจะขู่ แต่ถ้ามึงทำได้จริง มึงก็ไม่ใช่คน คนไม่ใช่คนมันจะเอาดีได้อย่างไร ชาตินี้ทั้งชาติก็เอาดีไม่ได้... มึงอยากเป็นอย่างนั้นรึ ลูกคนไหนพ่อแม่สาปแช่งมันไม่มีวันเจริญหรอก...”* (สุดแค้นแสนรัก, 2564, น.49) จากข้อความที่กล่าวมาสะท้อนให้เห็นว่านางแย้มพยายามใช้คำพูดเพื่อสร้างวาทกรรมครอบงำให้ประยงค์เลือกที่จะอยู่กับตน โดยสร้างชุดความคิดที่ว่าหากลูกคนใดทอดทิ้ง ไม่เลี้ยงดู ตลอดจนไม่เชื่อฟังบุพการี ลูกคนนั้นย่อมหาความเจริญในชีวิตไม่ได้ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ลูกอย่างประยงค์ที่มีความเชื่อเกี่ยวกับบาปบุญคุณโทษเป็นทุนเดิมอยู่แล้วจึงไม่กล้าทอดทิ้งแม่ของตน รวมถึงยังคงต้องเชื่อฟังและทำตามคำสั่งของแม่สืบไป อนึ่งยังมีข้อสังเกตว่าในสังคมไทยเป็นสังคมที่เคร่งครัดในพระพุทธศาสนาดังนั้นการสร้างวาทกรรมของแม่จึงมักผูกติดอยู่กับความเชื่อเรื่องบาปบุญคุณโทษเพื่อที่จะได้ทำให้วาทกรรมนั้นเป็นที่ตระหนักและเป็นที่ยอมรับของลูกมากยิ่งขึ้น และจากที่กล่าวมาในข้างต้นผู้วิจัยจึงเห็นได้ว่าการสร้างวาทกรรมมาครอบงำความคิดเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ก่อให้เกิดอุดมการณ์การเป็นลูกที่ดีได้ด้วยเช่นกัน

2.2 ด้านตัวละคร

ตัวละครนับเป็นว่าเป็นสิ่งที่มีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นผู้แสดงการกระทำและความรู้สึก นึกคิดในเหตุการณ์ต่าง ๆ การกระทำของตัวละครทำให้เรื่องเล่านั้นเริ่มต้น ดำเนินไป และจบลง ตัวละครจะถูกสร้างให้มีบุคลิกและนิสัยที่แสดงออกที่ต่างกันไป (จณิษฐ์ เฟื่องฟู, 2560, น.44) ซึ่งจากการศึกษาพบว่าในนวนิยายของจุฬามณีมีการสร้างภูมิหลังและลักษณะนิสัยของตัวละครแม่ที่ส่งผลให้เกิดอุดมการณ์การเป็นลูกที่ดีขึ้นดังนี้

2.2.1 ภูมิหลังของตัวละคร: ‘แม่’ ผู้หญิงสู้ชีวิต

จากการศึกษานวนิยายของจุฬามณีทั้ง 3 เรื่องพบว่า ในนวนิยายทั้งหมดจะมีการสร้างภูมิหลังของตัวละครผู้เป็นแม่ให้มีภูมิหลังอันนำมาสู่การตีกรอบการดำเนินชีวิตให้แก่ลูกทั้งสิ้น โดยที่สร้างให้แย้มและสำเภามีภูมิหลังในเชิงลบกับครอบครัวของลูกสะใภ้ โดยสร้างภูมิหลังให้นางแย้มจะมีภูมิหลังที่ไม่ชอบครอบครัวของอัมพร เนื่องจากพ่อของอัมพรได้มาฆ่าสามีของตน และสร้างให้นางสำเภามีภูมิหลังไม่ชอบกับครอบครัวของยุพิน เนื่องจากพ่อของยุพินเป็นคนติดการพนันและพยายามมาลักขโมยควายของตน รวมถึงการครอบครัวของยุพินยังมีฐานะต่ำกว่าบ้านของตนอีกด้วย ส่วนย้อยนั้นกวีได้สร้างให้มีภูมิหลังโดยการถูกกดขี่จากแม่สามี จนกระทั่งมีลูกชายเข้ามา ย้อยจึงได้รับการยกย่องจากครอบครัวของสามี ดังนั้นย้อยจึงรักและห่วงลูกทุกคนของตนเป็นอย่างมาก จากภูมิหลังของตัวละครแม่ที่กล่าวมาทั้งหมดจึงกลายมาเป็นการกำหนดกรอบการดำเนินชีวิตของตัวละครลูก และนำไปสู่การอบรม สั่งสอน และบังคับให้ลูกทำตามความต้องการของตัวละครแม่ โดยแม่จะเชื่อว่าผลของการกระทำเหล่านั้นจะเกิดประโยชน์แก่ลูกของตนเองทั้งสิ้น

2.2.2 การสร้างลักษณะนิสัยของตัวละคร: ‘แม่’ ผู้ไม่เคยบกพร่องในหน้าที่

สำหรับการสร้างลักษณะนิสัยของตัวละครก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ก่อให้เกิดอุดมการณ์การเป็นลูกที่ดี โดยผู้วิจัยพบว่า ในนวนิยายทั้ง 3 เรื่อง กวีจะสร้างให้ตัวละครแม่มีลักษณะนิสัยที่มีบทบาทร้ายกับทุกคน แต่ทว่ากับลูกของตนเองนั้นตัวละครแม่จะแสดงบทบาทที่รักและห่วงใยลูกทุกคนเสมอ โดยจะเห็นได้ว่าแม่ทุกคน

จะเลี้ยงดูลูกของตนเป็นอย่างดี ตลอดจนจะพยายามทำให้ลูกของตนมีความสุขในการดำเนินชีวิตมากที่สุด เช่นในนวนิยายเรื่องสุดแค้นแสนรักได้บรรยายถึงนางแย้มที่รักและห่วงลูกของตนไว้ว่า *"ด้วยรู้ว่าประยงค์เรื่องกินนั้นเป็นที่หนึ่ง เพราะตลอดชีวิตของเขา นางทำแต่อาหารเลิศรสบำรุงบำเรออิ่มหมีพีมันมีร่างกายที่สมบูรณ์สวยงาม บางทีนางก็กลัวความรักเมีย กลัวเมียลำบากใจทำให้ลูกชายต้องอดเปรี้ยวอดหวาน..."* (สุดแค้นแสนรัก, 2564, น.6) จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่านางแย้มที่ร้ายกับทุกคนแต่กับลูกของตนนั้น นางจะคอยดูแลเลี้ยงดูและใส่ใจลูกทุกเรื่องด้วยความรักความห่วงใย ด้วยพฤติกรรมและลักษณะนิสัยของตัวละครแม่ที่เป็นเช่นนี้จึงส่งผลให้ตัวละครลูกมีความรักต่อตัวละครแม่ของตนและนำไปสู่การตอบแทนคุณอันเป็นอุดมการณ์การเป็นลูกที่ดีนั่นเอง

จากที่กล่าวมาเกี่ยวกับปัจจัยที่ก่อให้เกิดอุดมการณ์การเป็นลูกที่ดีทั้งหมด สามารถสรุปได้ว่าปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดอุดมการณ์การเป็นลูกที่ดีมีทั้งหมด 2 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านฉาก ซึ่งประกอบไปด้วยบริบททางสังคมยุค 2500 – 2520 และการสร้างวาทกรรมครอบงำความคิด และ 2) ด้านตัวละคร ประกอบไปด้วยการสร้างภูมิหลังของตัวละครแม่และการสร้างนิสัยของตัวละครแม่ โดยปัจจัยเหล่านี้ได้ส่งผลให้เกิดอุดมการณ์การเป็นลูกที่ดีนั่นก็คือความกตัญญูกตเวที

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์อุดมการณ์การการเป็นลูกที่ดีในนวนิยายเรื่อง สุดแค้นแสนรัก ทุ่งเสน่หา และกรงกรรม ของจุฬามณี พบว่าอุดมการณ์การเป็นลูกที่ดีมีทั้งหมด 2 อุดมการณ์ คือ **1) ลูกที่ดีต้องมีความกตัญญู** ซึ่งหมายถึง การรู้คุณหรือสำนึกในพระคุณของบุพการีโดยในที่นี้คือต้องเคารพและนอบน้อมต่อผู้มีพระคุณ **และ 2) ลูกที่ดีต้องมีความกตเวที** หมายถึง การตอบแทนพระคุณของบุพการีผ่านการกระทำที่เป็นรูปธรรม ซึ่งประกอบไปด้วย การบวชเรียน การเชื่อฟังและทำตามคำสั่งสอนของบุพการี การแบ่งเบาภาระของบุพการี การดูแลเลี้ยงดูบุพการี และการสืบทอดและรักษาชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าอุดมการณ์การเป็นลูกที่ดีในนวนิยายของจุฬามณีนั้นคือ การเป็นลูกที่มีความกตัญญูกตเวที หรือเป็นลูกที่รู้สำนึกและตอบแทนพระคุณบุพการีนั่นเอง ทั้งนี้อุดมการณ์ดังกล่าวได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ฤทธิณัฐ์ เชื้อทอง และรุจิระ โรจนประภายนต์ (2559) บางประการที่กล่าวถึงพฤติกรรมของเด็กไว้ว่า เด็กจะต้องเชื่อฟังเคารพ และนอบน้อมต่อผู้ใหญ่ เช่นเดียวกันกับงานวิจัยของสุจิตรา แก้วสีนวล และคณะ (2563) ที่กล่าวว่าเด็กดีแบบดั้งเดิมนั้นจะต้องว่านอนสอนง่าย และเชื่อฟังผู้ใหญ่ สำหรับปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดอุดมการณ์นั้นผู้วิจัยพบว่ามีทั้งหมด 2 ด้าน ได้แก่ **1) ด้านฉาก** ซึ่งประกอบไปด้วย การใช้บริบททางสังคมยุค 2500 – 2520 มาเป็นฉากในการดำเนินเรื่อง และการสร้างวาทกรรมครอบงำความคิด และ **2) ด้านตัวละคร** ประกอบไปด้วยการสร้างภูมิหลังของตัวละครแม่ และการสร้างนิสัยของตัวละครแม่ ทั้งนี้ปัจจัยที่กล่าวมานั้นล้วนสอดคล้องกับคำกล่าวของ สุนทรี โคมิน และสนิท สมัครการ (2522) ที่กล่าวว่าสังคมไทยเป็นสังคมที่ให้ค่าความสำคัญกับภาระบุญคุณ โดยมีค่านิยมสอดรับกับความกตัญญู

ทั้งนี้ผู้วิจัยยังพบว่าอุดมการณ์การเป็นลูกที่ดีนั้นแม้ปรากฏอยู่ในรูปแบบของความกตัญญูกตเวที ซึ่งเป็นสิ่งที่สังคมต่างยกย่องเชิดชูว่าเป็นเครื่องหมายของคนดี แต่ทว่าการกตัญญูกตเวทีในบางเรื่องที่แม่สอนหรือสั่งให้ทำนั้นก็ไม่ใช่สิ่งที่ดีแต่ลูกก็ต้องทำ เช่น การกระทำของพะยอมที่ช่วยนางแย้มแย่งลูกจากอัมพร หรือการกระทำของประยูรที่ช่วยแม่กีดกันความรักของอุไรกับลือพงษ์ จากการกระทำเหล่านี้จะเห็นได้ว่าเป็นการกระทำที่ส่งผลให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อนแต่ลูกก็ต้องทำโดยไม่สามารถปฏิเสธได้ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการเป็นลูกที่ดีจึงไม่เท่ากับการเป็นคนดีเสมอไป

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ควรศึกษาเปรียบเทียบอุดมการณ์การเป็นแม่ที่ดีระหว่างครอบครัวของตัวละครฝ่ายชายและตัวละครฝ่ายหญิงในนวนิยายทั้ง 3 เรื่อง เพื่อจะได้เห็นความแตกต่างของกลวิธีการเลี้ยงดูบุตร
2. ควรศึกษาวิเคราะห์กลวิธีการสร้างแบบเรื่องในนวนิยายของจุฬามณีทั้ง 3 เรื่อง

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา เทพทอง. (2557). *อุดมการณ์และกลไกทางอุดมการณ์ของรัฐ.* สยามปริทัศน์.

จณิษฐ์ เฟื่องฟู. (2560). *เอกสารประกอบการสอนกระบวนวิชา 014371 วรรณกรรมวิจารณ์.* (ม.ป.ท.).

จามะรี เชียงทอง. (2560). *สังคมชนบทในโลกสมัยใหม่.* คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

จามะรี เชียงทอง. (2562). *ชนบทศึกษาในสังคมวิทยาความรู้.* แดเน็กซ์อินเตอร์คอร์ปอเรชั่น.

จุฬามณี. (2558). *ทุ่งเสน่หา.* อรุณ อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

จุฬามณี. (2560). *กรงกรรม.* แสงดาว.

จุฬามณี. (2563). *สุดแค้นแสนรัก.* พิมพ์ครั้งที่ 3. แสงดาว.

ตรีศิลป์ บุญขจร. (2547). *นวนิยายกับสังคมไทย (2475-2500).* พิมพ์ครั้งที่ 3. โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นภัทร อารีศิริ. (2554). *การวิเคราะห์อุดมการณ์ทางสังคมที่ปรากฏในละครโทรทัศน์ไทยที่นำมาผลิตซ้ำ.* [วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

นิพนธ์ เที่ยงธรรม. สืบค้นเมื่อ 19 พฤศจิกายน 2564, จาก https://th.wikipedia.org/wiki/นิพนธ์_เที่ยงธรรม

ปริศนา กาญจนกันทร และสุพรรณี ไชยอำพร. (2562). ตัวแบบความสัมพันธ์ในครอบครัวไทยยุคโลกาภิวัตน์. *วารสารพัฒนาสังคม, 21(2),* 164-175.

พรรณี บัวเล็ก. (2549). *โครงการ: ระบบกงสี: กำเนิดและวิถีชีวิตของชนชั้นแรงงานรับจ้างในประเทศไทยในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 ถึง คริสต์ศตวรรษที่ 19.* [รายงานการวิจัย]. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

พระมหาทวี วิสารโท. (2560). การบวชเป็นศาสนทายาทในพุทธศาสนาแบบเถรวาท. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. 6(1)*, 15-26.

พระมหาทศพล จนฺทวโส และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2562). การบวชในสมัยอยุธยา. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์. 6(5)*, 2537-2552.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554.* ราชบัณฑิตยสถาน.

ฤทธิณัณท์ เชื้อทอง และรุจิระ โรจนประภายนต์. (2559). ค่านิยม อุดมการณ์ และรูปแบบการสื่อสารที่แสดงถึงลักษณะทางวัฒนธรรมของคนไทย. *วารสารนิด้าภาษาและการสื่อสาร, 21(29),* 110-143.

วิดาภา รัตนดิลก ณ ภูเก็ต. (2560). ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างความเป็นผู้ใหญ่ – ความเป็นเด็กในหนังสือชุด “เมื่อคุณตาคุณยายยังเป็นเด็ก”. *วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 39(2),* 104-126.

ศิริลักษณ์ พันธ์สิทธิ์. (2564). อุดมการณ์ทางสังคมในกวีนิพนธ์ที่ได้รับรางวัลระหว่างปี พ.ศ. 2561 - 2560. *วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. (18)2.* 89-102.

สนิท สมัครการ. (2519). *มีเงินก็นับว่าน้อง มีทองก็นับว่าพี่ ระบบครอบครัวและเครือญาติของไทย.* บรรณกิจเทรดดิ้ง.

สนิท สมัครการ. (2555). สถาบันครอบครัว เครือญาติ และระบบอุปถัมภ์. ใน คณะกรรมการกลุ่มผลิตชุดวิชาสังคมไทย. (บ.ก.), *เอกสารการสอนวิชาสังคมไทย.* (น. 225-266). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สุนทรี โคมิน และสนิท สมัครการ. (2522). *ค่านิยมและระบบค่านิยมไทย: เครื่องมือในการสำรวจวัด.* [รายงานการวิจัย]. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สุจิตรา แก้วสีนวล และคณะ. (2563). อุดมการณ์ความเป็น “เด็ก” ที่สะท้อนผ่านการเรียนการสอนการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล. *วารสารมหาวิทยาลัยพายัพ, 30(2),* 31-47.

อัลภา เมืองศรี. (2561). การเสริมสร้างความสุขของเยาวชนจากครอบครัว: ภาพสะท้อนจากนวนิยาย. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 6(1),* 255-270.

อำนาจ สงวนกลาง. (2564). การศึกษาวิเคราะห์ความกตัญญูกตเวทีในพระพุทธศาสนาเถรวาท. *ธรรมธารา วารสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา, 7(1),* 102-130.

อิงอร สุพันธุ์วณิช. (2548). *นวนิยายนิทัศน์.* ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.